

טבת התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

ה"אותות" והחרטומים

לפרשת וארא (על פי שיעור של הרבנית שרון רימון)

שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו.

כלומר, גם משה ידע שאמונה על פי אותות איננה אמונה שלמה, והקב"ה הודיעו שהאמונה באותות היא רק אמונה זמנית.

את חולשתה של אמונה זו, שבאה על ידי אותות, אנו אכן מוצאים בהמשך: אמנם בתחילה העם מאמין באותות (וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... [פרק ד', פסוק ל"א]), אך אמונת בני ישראל לא מחזיקה מעמד זמן רב, ובפרשת וארא בני ישראל "לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה" (פרק ו', פסוק ט').

האותות כמחזקי אמונה בפרעה ובחרטומים - האם המצרים יאמינו בה' בעקבות האותות?

גם אם נניח שהאותות אמורים לתת חיזוק אמונה ראשוני בעם, עדיין צריך להבין את מטרתם אצל פרעה והחרטומים: האם המטרה זהה? האם האותות הביאו לחיזוק אמונה בה' או במשה כנביא בעיני פרעה והחרטומים? לשם הבנת הדברים נעייין בפסוקים בתורה העוסקים באותות לפרעה.

בציווי הראשוני על האותות, משה מצטווה על האותות ביחס לעם ישראל, אך לא ביחס לפרעה; רק לאחר מכן, בדרכו של משה למצרים, מתגלה אליו הקב"ה ואומר לו לעשות את המופתים לפרעה (שם, פסוק כ"א):

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה פֶלַח הַמִּצְרַיִם אֲשֶׁר שָׁמְתִי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פְרֹעֶה וְאָנֹכִי אֲחַזֵּק אֶת לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעָם:

מטרת האותות לא מבוארת, וגם נאמר שפרעה לא ישנה את עמדתו בעקבותם.

בהמשך, במפגש הראשון עם פרעה, משה ואהרן אומרים לו לשלח את בני ישראל, אולם הם אינם עושים את האותות לפרעה (פרק ה', פסוקים א' - ג').

האותות כמחזקי אמונה בעם

בפרשתנו משה ואהרן מתעמתים עם החרטומים בהפיכת המטה לתנין (פרק ו', פסוקים ח' - י"ג), ובשיעור השבוע נעסוק במטרת ומשמעות העניין.

תחילה נעבור בקצרה על הציוויים השונים ביחס לאותות, הן ביחס לבני ישראל והן ביחס למצרים.

משה הצטווה בפרשת הקודמת, פרשת שמות, לעשות אותות לעם ישראל: אות המטה ההופך לנחש, אות היד המצורעת ואות הדם (פרק ד', פסוקים א' - ט'). מטרת האותות מבוארת בכתוב (פרק ד', פסוק ה'):

לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי נִרְאָה אֱלֹהֵיךָ ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

האותות אמורים להביא את העם לאמונה בהתגלות ה' למשה. אולם, האם אותות הינם ראייה לנבואה? לדעת הרמב"ם, אמונה הבאה על ידי אותות איננה אמונה מלאה אלא היא אמונה שיש בה דופי, כיוון שיתכן שהאות נעשה על ידי כישוף.

יסוד אמונתו של עם ישראל במשה הוא מעמד הר סיני (הלכות יסודי התורה, פרק ח' הלכה א'):

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראייה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים... וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני שעיינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר...

מדוע, אם כן, ביקש משה את האותות?

זהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך, ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמט מלידך ואמר והן לא יאמינו לי, עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד

בלהטיהם כן. אמנם אהרן הצליח לעשות דברים שהם לא הצליחו לעשות - מטהו בולע את מטותם (פסוק י"ב), ועוד לאחר שחזר להיות מטה (רש"י שם) כ"נס בתוך נס" (שבת צ"ז), אולם האם יש בכך בכדי לבסס אמונה? האם העובדה שאהרן הוא "חרטום" קצת יותר מוצלח ויותר מוכשר דיה בשביל לבסס את האמונה בה' ובמשה עבדו? כמו כן התורה אומרת בסוף הפרשייה זו כי "ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם". ונשאלת השאלה מה משמעות חיזוק ליבו של פרעה ע"י הקב"ה? ייתכן שהיה זה נס שבו הקב"ה חיזק את לבו בצורה ישירה. אולם, ייתכן שהקב"ה גרם לחיזוק הלב דווקא על ידי כך שהאותות הראשונים היו דומים לאלו שגם החרטומים יכולים לבצע. דבר זה נתן תחושה לפרעה שניתן להתמודד עם משה ואהרן ואף כביכול עם ה', ואולי בשל כך גם במכות הבאות הוא לא נרתע מה'.

בהתאם לכך ניתן להסביר מדוע פרעה ביקש אותות. מסתבר שפרעה איננו מנסה לחפש חיזוק באמונה, אלא להפך הוא מנסה למצוא עילה לדחות את משה ואהרן: הוא סבור שעל ידי האותות יוכח כי משה ואהרן נחותים מן החרטומים. כדי למנוע זאת די במה שמשה ואהרן עשו - השוואת משה ואהרן לחרטומים, ביתרון קל למשה ואהרן.

האותות כסמלים

הבנה שונה של נושא האותות כסמלים מציעה הרבנית שרון רימון, ולשם כך, נזכר בפגישות נוספות עם החרטומים.

הפעם הראשונה בה נפגשנו בתורה בחרטומי מצרים היא מסיפור יוסף וחלומות פרעה, ואם ננסה להשוות בין הסיפורים, נגלה דמיון מפתיע:

- בשניהם החרטומים מתמודדים מול העברים (יוסף או אהרן);
- בשניהם יש יתרון לעברי על פני החרטומים המצריים,
- בשניהם גוף אחד בולע גוף אחר (שיבולים ופרות בחלומות פרעה, ומטה אצל אהרן);
- בשני המקרים הסיפור מתחיל מחשש של פרעה –
  - בפעם הראשונה פרעה חושש מן החלומות "ויהי בבוקר ותיפעם רוחו" (בראשית, מ"א, ח'),
  - בפעם השנייה פרעה חושש מעם ישראל - "ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו... ונלחם בנו ועלה מן הארץ" (שמות, א', ט' - י').

א ואחר באו מִשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרֹעֶה כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיְחַגְּוּ לִי בַמִּדְבָּר. ב וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת-ה' וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח. ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹקֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נִלְכָּה נָא דְרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַה לֵה' אֱלֹקֵינוּ פֶּן-יִפְגַּעֵנוּ בְּדָבָר אוֹ בְּחַרְבָּ. ונשאלת השאלה מדוע?

גם בהופעה הבאה של האותות, בשליחות השנייה לפרעה (שמות ז', ג'):

ג וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת-לֵב פְּרֹעֶה וְהִרְבִּיתִי אֶת-אֲתֹתַי וְאֶת-מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. ד וְלֹא-יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרֹעֶה וְנִתְתִּי אֶת-יָדַי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת-צְבָאתִי אֶת-עַמִּי בְּנִי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשַׁפְטִים גְּדֹלִים. ה וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי-אֲנִי ה' בְּנֹטְתִי אֶת-יָדַי עַל-מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם.

בפסוק זה נאמר שיש חשיבות לאותות ולמופתים, ובהמשך דברי ה' מבואר שהמצרים יכירו בה' "וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים..." אולם, מבואר בפסוק שדיעת ה' תתרחש בעקבות המכות "בנטותי את ידי על מצרים" ולא בעקבות האותות.

את משמעותם של האותות נמצא בהמשך השליחות השנייה (שמות ז'):

ח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ט) כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרֹעֶה לֵאמֹר תָּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאִמַּרְתָּ אֶל אַהֲרֹן קַח אֶת מַטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרֹעֶה יְהִי לְתַנּוּן: (י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּרֹעֶה וַיַּעֲשׂוּ כִן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת מִטְּהוֹ לִפְנֵי פְרֹעֶה וְלִפְנֵי עַבְדָּיו וַיְהִי לְתַנּוּן: (יא) וַיִּקְרָא גַם פְּרֹעֶה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְׁפִּים וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִהְטִיהֶם כֵּן: (יב) וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְּהוֹ וַיְהִיו לְתַנּוּסִים וַיִּבְלַע מִטְּה אֶת מִטְּתָם: (יג) וַיַּחֲזֶק לֵב פְּרֹעֶה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה':

כאן אנו פוגשים לראשונה בציווי מפורש על עשיית מופת לפרעה - הפיכת המטה לתנין. אולם, עשיית האותות לא אמורה לבוא ביוזמה של משה ואהרן, אלא ביוזמה של פרעה: "כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לנו לך מופת ואמרת אל אהרן..." (פסוק ט'). ונשאלות השאלות הבאות:

- מדוע פרעה יוזם בקשה למופת?
- מה משמעות האותות שניתנים כתגובה?
- האם מטרתם לגרום למצרים אמונה בנביא או בה'?

קשה לומר שמטרת האותות לגרום למצרים אמונה בנביא או בה', שהרי האותות אינם מצליחים לשכנע את פרעה, מכיוון שגם החרטומים מצליחים לעשות

	את כל זאת..." (פסוקים ל"ח- ל"ט).	
--	--	--

ונשאלת השאלה מה משמעות ההקבלה בין הסיפורים השונים?

האותות כמסר

הרבנית שרון רימון מציעה לאור ההשוואה הנ"ל שהחלומות מקבילים לאותות, ואם כך האותות לא באו בכדי לבסס אמונה, אלא מטרתם זהה לחלומות: כמו שהחלומות הם העברת מסר והצגת חזון, כך גם האותות. **האותות ילמדו את המצרים על משמעות המאבק עם עם ישראל.**

על פי הבנה זאת ננסה להראות כיצד האותות מתפקדים כמעבירי מסר: מהי משמעות המטה שנהפך לתנין ובליעת מטות החרטומים?

הנביא יחזקאל (פרקים כ"ט-ל"ב) מנבא שבע נבואות על חורבן מצרים. את נבואתו הראשונה, הנקראת גם כהפטרת 'וארא', הוא פותח בתיאור גאוות פרעה, ובעונשו על גאוה זו:

(א) בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂירִית בְּעֶשְׂרֵי בָּשָׁנִים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן אָדָם שִׁים פְּנִיךָ עַל פְּרֵעָה מְלֶכֶת מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלֶיךָ וְעַל מִצְרַיִם כֹּלָּה: (ג) דַּבֵּר וְאָמַרְתְּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הֲנִי עֹלֶיךָ פְּרֵעָה מְלֶכֶת מִצְרַיִם הַתְּנִים הַגְּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יַאֲרֵיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יַאֲרֵי וְאֲנִי עָשִׂיתִנִּי: (ד) וְנִתְּתִי חַחִים בְּלִחְיֶיךָ וְהִדְבַקְתִּי דָגְתְּ יַאֲרֵיךָ בְּקִשְׁקִשְׁתֶּיךָ וְהִעֲלִיתִךָ מֵתוֹךְ יַאֲרֵיךָ וְאֵת כָּל דָּגְתְּ יַאֲרֵיךָ בְּקִשְׁקִשְׁתֶּיךָ תִּדְבֹּק: (ה) וְנִשְׁתַּיְתִּיךָ הַמְדַבְּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל דָּגְתְּ יַאֲרֵיךָ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תִאָּסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיֵּי הָאָרֶץ וְלַעוֹף הַשָּׁמַיִם נִתְּתִיךָ לְאֹכְלָהּ: (ו) וְיָדְעוּ כָּל יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' יְעַן הַיּוֹתֵם מִשְׁעֲנַת קִנְיָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל:

הנביא מכנה את פרעה "התנים הגדול". פרעה מציג עצמו כתנין גדול, כמושל בכל וכמי שעשה גם את היאור עצמו - "לי יאורי ואני עשיתיני". הנביא מודיע ליתנין הגדול על נפילתו ועל נפילת היאור, כדי ש "ידעו כל יושבי מצרים כי אני ה'". (הערה: גם במקורות היסטוריים פרעה מוצג כתנין: במטבעות הזיכרון של אוגוסטוס מצויר קרוקודיל, שהוא כנראה התנין, כסמל למצרים, וגם ההיסטוריון היווני פלוטארך כותב על ההערצה המיוחדת שהייתה למצרים לתנין ועל הסגולות המיוחדות שראו בו.) כלומר התנין הגדול הוא פרעה, ורצונו של התנין הוא לבלוע את עם ישראל, החלש והמושפל.

על פי הבנה זאת תפקידם של האותות הוא לברר ולהבהיר את כוחו האמיתי של התנין. בשלב הראשון

אולם, למרות הדמיון, הסיום שונה, לכאורה: אצל יוסף מובילה ההתמודדות להכרה בה' (בראשית, מ"א, ל"ח - ל"ט):

"ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו... ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת..."

אצלנו, לעומת זאת, פרעה איננו מאמין, וכך גם החרטומים - "ולא שמע אלהם" (שמות ז', י"ג). למרות זאת, כשנעיין בהמשך הפרקים אצלנו, ניווכח שגם הסיום של האותות זהה: אמנם פרעה לא מאמין, אבל החרטומים מגיעים בסופו של דבר, במכת הכינים, להכרה כי "אצבע אלוקים היא" והם אף אומרים את הדברים לפרעה (פרק ח', פסוק ט"ו).

נסכם את ההשוואה בטבלה:

שמות ז'	בראשית מ"א	חשש פרעה
"...עם בני ישראל רב ועצום ממנו... ונלחם בנו ועלה מן הארץ" (פרק א', פסוקים ט"ו) - חשש מעם ישראל.	"ויהי בבוקר ותיפעם רוחו" (פסוק ח') - חשש מהחלומות.	
המטה והתנין.	חלומות פרעה.	נושא ההתמודדות
החרטומים ואהרון.	החרטומים ויוסף	האישים המתמודדים
"ויבלע מטה אהרן את מטותם" (פסוק י"ב).	החרטומים אינן מצליחים לפתור את החלום, ויוסף מצליח (פסוקים ח', כ"ד, וְלִיזָה-ל"ח).	יתרון העברים על פני החרטומים
"ויבלע אהרן את מטותם" (י"ב).	"ותבלענה השיבולים הדקות את שבע השיבולים הבריאות" (ז')	בליעה
"ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלוקים היא" (פרק ח', ט"ו).	"ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו. ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלוקים אותך	הכרה בה'

החלום ואינם מצליחים, עד שמגיע דניאל ומצליח לפתור את החלום. גם כאן מדובר בצורה מפורשת על מאבק עם החרטומים ועל עליונותו של נציג עם ישראל (דניאל, א'): **וַיִּדְבֶּר אֶתֶם הַמֶּלֶךְ וְלֹא נִמְצָא מַכְלֵם כְּדָנְיָאֵל הַחֲנַנִּיָּה מִיִּשְׂרָאֵל וַעֲזָרְיָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (כ) וְכָל דְּבַר חֲכֵמַת בִּינָה אֲשֶׁר בְּקֶשׁ מֵהֶם הַמֶּלֶךְ וַיִּמְצָאֵם עֲשׂוּר יָדוֹת עַל כָּל הַחֲרָטְמִים הָאֲשָׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:**

פתרון החלום הוא על ארבע מלכויות, כשהאחרונה שבהן היא מלכות שמים, שתקום לעולם (פרק ב', פסוק מ"ד), ופשר החלום מסתיים בהנהגה אלוקית על העולם. כלומר גם אצל דניאל, כמו אצל יוסף ואצל אהרון, בסוף המאבק עם החרטומים מוכח שאין לבטוח בעוצמה ובכח אנושיים.

ראייה מציאותית וראייה אלוקית

אותות מצרים נעשים אמנם ליד פרעה, אך עיקר העימות הוא עם החרטומים. דבר זה מראה לנו שעיקר הדיון במאבק זה הוא מאבק דתי - מאבק עם דרכם של החרטומים המייצגים את הדת המצרית.

חלום פרעה העביר מסר חשוב. במבט פשוט על המציאות, נראה היה שמבחינת המצרים הכל טוב - שנים טובות ומלאות. אולם, במבט אלוקי ואמוני מתברר שישנה ראייה אחרת: השנים הטובות הן מבוא לשנים רעות וקשות, ומי שמצליח לקרוא את המציאות בראייה אלוקית ידע להתמודד איתה בצורה נכונה יותר.

גם במקרה של דניאל פתרון החלום על ידי דניאל הביא את נבוכדנצר לכך שהוא הבין שיש גילוי אלוקי מתחת לפני המציאות (דניאל, ב', מ"ז):

עֵנָה מַלְכָּא לְדָנְיָאֵל וְאָמַר מִן קִשְׁטֵי דִי אֶלְהֵכוֹן הוּא אֱלֹהֵי אֱלֹהִין וְקִרְא מַלְכִּין וְגַלְהָ רְזִין דִּי יִכְלַת לְמַגְלָא רְזָה דְנָה: תרגום: ענה המלך לדניאל ואמר באמת אלוקיכם הוא אלוקי האלוקים ואדוני האדונים, שהרי יכולתם לגלות את הסוד הזה.

החלומות מבארים שישנה ראייה אלוקית שונה מן הראייה האנושית הפשוטה - ישנה קריאה אחרת של המציאות.

וביחס למאבק בין החרטומים לאהרון. במבט מציאותי, עם ישראל הוא עם של עבדים שהולך להיכחד ח"ו, ולעומת זאת האימפריה המצרית שולטת בכל, ופרעה הוא ה'תנ"ך' של העולם. אולם, במבט אלוקי-אמוני: מעבר לכוחות הטבע הרגילים יש שליטה אלוקית גם בדברים הנראים ככל יכולים; גם התנ"ך הגדול הוא בר חלוף, וגם הוא עתיד להיבלע.

החרטומים הם מכשפים טובים - הם יודעים לחזות את העתידות, על פי המציאות הנתונה ברגע זה; אולם, יש דברים שהם לא יכולים לחזות: הם אינם יכולים לחזות

כשם שהמטה מסוגל להפוך לתנין, כך עם ישראל עתיד לקום לתחייה. כלומר עם ישראל, הנראה כעץ יבש ומסכן, עתיד להפוך לחי, ואף לחי המסוגל להתמודד עם פרעה - התנין. בשלב הבא מטה אהרון עתיד לבלוע את מטות מצרים. גאוותו של התנין תישבר, ועם ישראל הוא העתיד לשוב. רעיון זה מופיע במדרש (ילקוט שמעוני, תורה, פרשת וארא, רמז קפא):

'קח את מטך והשלך לפני פרעה' - אמר הקב"ה: רשע זה מתגאה וקרא עצמו תנין, דכתיב 'התנים הגדול'; לך ואמור לו: ראה מטה זה הוא עץ יבש ונעשה תנין ויש בו רוח ונשמה והוא בולע כל המטות וסופו לחזור עץ יבש, אף אתה בראתי אותך מטפה סרוחה ונתתי לך מלוכה ונתגאה אתה ואמרת 'לי יאורי ואני עשיתני', הריני מחזירך לתהו ובהו! אתה בלעת כל מטות שבטי ישראל הריני מוציא בלעך מפיד!

ההקבלה לסיפור חלומות פרעה יכולה להוסיף ולחדד זאת - לא מדובר רק בעץ יבש ההופך לחי, ולא רק בניצחון של עם ישראל על עם אחר: בחלום פרעה ראינו שהשיבולים הדקות בלעו את השיבולים הבריאות, והפרות רקות הבשר בלעו את הפרות המלאות. כך גם כאן: מטה אהרון, מטה אחד כנגד מטות רבים של החרטומים, מייצג את עם ישראל, עם חלש כנגד העם החזק של המצרים, ומטה אהרון בולע את מוות החרטומים. הנמשל הוא כי עתיד המטה של עם ישראל לבלוע את המצרים.

נקודה נוספת בהקשר זה העולה מן ההשוואה היא כי תחושת הבטחון הברורה והחזקה בהווה (שובע, שליטה, כבוד, כח וכדומה), יכולה ברגע להתהפך, להיבלע ולהעלם. מטרת האותות להזכיר לפרעה שרואה את בליעת מטות החרטומים על ידי מטה אהרון את חלום פרעה הקודם, בו התברר כי מצב השובע הנכחי יכול להעלם, והוא אמור להבין שמצב ה"שובע" של מצרים כרגע, השלטון העצמתי שלהם, יכול אף הוא להעלם.

גם אצל דניאל - המקום השלישי התנ"ך בו נזכרים חרטומים - מתרחש דבר דומה למה שהתרחש אצל שני הפרעונים (דניאל, פרק ב'): **(א) וּבִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְמַלְכוּת נְבֻכַדְנֶצַּר חֵלֶם נְבֻכַדְנֶצַּר חֲלֻמוֹת וַתִּתְּפַעֵם רִחוֹ וּשְׁנַתוֹ נִהְיְתָה עָלָיו: (ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְקָרָא לְחֲרָטְמִים וְלְאֲשָׁפִים וְלְמַכְשָׁפִים וְלַפְּשָׁדִים לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ חֲלֻמֹתָיו וַיִּבְאוּ וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (ג) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ חֲלוֹם חֲלֻמֹתַי וַתִּפְּעֵם רִיחִי לְדַעַת אֶת הַחֲלוֹם:**

נבוכדנצר חולם חלום ואיננו יודע את פשרו, וכמו אצל פרעה "ותתפעם רוחו". החרטומים מנסים לפתור את

את המהפכים שה' עומד לחולל במציאות, ולכן הם נכשלים בפתרון חלומות פרעה - רק יד ה' היא זו שיכולה להפוך את השנים הטובות לרעות, בניגוד לכל התחזיות. בדומה לכך, רק יד ה' היא היכולה להפוך את המציאות של שלטון פרעה ומצרים על העולם, להחליש את פרעה ולשחרר את ישראל ממצרים.

כאמור, הדיון הוא דיון דתי, ולכן הוא נעשה בין החרטומים לבין משה ואהרן. בסופו של דבר, דווקא החרטומים הם אלו שהבינו והכריזו "אצבע אלוקים היא" - החרטומים ולא פרעה. ייתכן שהדבר נבע מן ההקשיה המיוחדת של לב פרעה, אך ייתכן שהיה כאן גורם נוסף. פרעה ידע שהחרטומים מסוגלים לבצע דברים מיוחדים בכוחותיהם המדעיים, ולכן הוא יכול היה לייחס גם למשה ולאהרן כוחות "חרטומיים". אולם, החרטומים ידעו את גבול הכוחות המדעיים, וגם הם נאלצו בשלב כלשהו לומר "אצבע אלוקים היא".

על פי הבנה זאת מסבירה הרבנית רימון שיתכן שגם עבור עם ישראל האותות לא היו מבחן אמונה, ולא היה כאן נסיון להוכיח את אמיתות משה כנביא ה'. היה כאן אמנם חיזוק אמוני מסוים, אבל לא זו הייתה מטרת האותות. גם עבור עם ישראל האותות היו סמלים לחיזוק ולעידוד - סמל המראה שהמטה הדומם עתיד להיות חי, סמל המראה שגם יד מצורעת יכולה להחלים, סמל המראה שהמצרים עשויים ללקות במעבר המים לדם. סמלים אלו, בצירוף ההבטחה המרעננת של ה' "פקוד פקדתי אתכם" (פרק ג', פסוק ט"ז), הם שחיזקו את עם ישראל והביאו אותם לאמונה בכך שה' עתיד לפקוד אותם ולהצילם. כלומר האותות לא היו מבססי אמונה, אך הם נתנו לעם שיעור באמונה: הם חיזקו בקרב העם את ההבנה שיד ה' היא הקובעת, ולא כוחו של התנין. ראייה כזו מחזקת את האמונה בפקידה שעתיד ה' לפקוד את עמו, ונותנת כוחות גם בעיתות צרה וצוקה; בעקבותיה ניתן לחוש את "פקוד פקדתי" אפילו בתוך "ויאנחו בני ישראל מן העבודה" (פרק ב', פסוק כ"ג), והיא נותנת לעם אמונה ותקווה (שמות ד', ל"א):

**כֹּט וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת-כָּל-זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל .
ל וַיִּדְבֹּר אֶהֱרֹן אֶת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-דָּבַר ה' אֶל-מֹשֶׁה
וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם . לֹא וַיֵּאֱמֹן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ בִּי-
פֶקֶד ה' אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת-עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.**